

Dirty Pretty Things

Den brittiske regissören Stephen Frears återvänder efter en lång tid i Hollywood till hemlandet och de illegala invandrarnas hopplösa situation i Fort Europa. *Dirty Pretty Things* är inte bara en riktigt ruggig thriller och en kärlekshistoria över kulturbarriärer. Det är också en brinnande aktuell historia om hur insmugglade immigranter förvandlas till en handelsvara för västvärldens rika.

Rekommenderad från gymnasiet

EN FILMHANDLEDDNING AV
ULF DALQUIST

Handling

Okwe kommer från Nigeria och lever som illegal invandrare i London. På dagarna kör han svarttaxi och på nätterna är han likaledes svart anställd nattportier på Baltic Hotel. För att orka med sina dubbla pass tuggar han kat för att hålla sig vaken. Men Okwe är ingen vanlig lycksökare. Då flera av hans taxikollegor drabbats av könssjukdomar visar det sig att han är utbildad läkare. Genom sin gode vän Guo Yi som är vaktmästare på en obduktionsavdelning stjälar de medicin för att bota de sjuka. Varför Okwe illegalt hamnat i London vägrar han tala om för någon. På hotellet arbetar också den bullrige dörrvakten Ivan och den turkiska städerskan Senay. I största hemlighet delar Okwe och Senay lägenhet – han sover där på dagarna när hon städar, hon på nätterna när han arbetar. De håller det hemligt av två anledningar; dels vill Senay inte att någon skall tro att de har ett förhållande, dels lever hon på ett tillfälligt uppehållstillstånd och skulle omedelbart bli deporterad om det visade sig att hon hade en illegal invandrare som inneboende. Hon är förbjuden att ta arbete, så hennes städjobb måste också hållas hemligt. En tidig morgon berättar den alltid lika glada prostituerade Juliette som ofta tar emot kunder på hotellet att det är stopp i en toalett på ett rum hon besökt. Okwe undersöker saken och finner anledningen till stoppet – ett människohjärta. Han berättar det för hotellchefen, Sneaky, som inte reagerar nämnvärt. Okwe försöker övertala honom att ringa polisen,

men Sneaky försöker istället muta honom att låta bli. När Okwe avböjer mutan förklarar Sneaky att det kanske inte vore så smart av en illegal invandrare att ta kontakt med polisen. Okwe anmäler inte det upphittade hjärtat, men vägrar också att ta emot Sneakys pengar.

Okwe försöker att övertala Senay om att få egen nyckel till hennes lägenhet, men hon är mycket tveksam, hon vill inte att de två skall ses tillsammans. Efter att han lagat middag åt henne ger hon med sig och vi kan ana en attraktion mellan dem. Hon berättar att hon flydde Turkiet för att hon inte ville bli förtryckt som sin mor och att hennes dröm är att få ett pass så att hon kan åka till New York där hennes kusin driver ett kafé. På samma sätt som hon trodde att England skulle vara bättre än Turkiet tror hon att ett liv i USA är mycket bättre än det i London. Okwe delar inte hennes optimism, han strävar på för att för att få sitt liv som illegal invandrare att fungera, utan något större hopp om medborgarskap eller officiellt erkännande. Okwe berättar att han studerat i New York, men svarar inte på hennes fråga hur han hamnat i London. När deras samvaro ändå verkar ha ljuspunkter gör två immigrationsdetektiver razzia hemma hos Senay. Okwe lyckas fly utan att bli upptäckt, men en tändsticksask får dem att fatta misstankar om att Senay i hemlighet arbetar på Baltic Hotel.

Detektiverna bevakar hotellet, men Okwe lyckas med hjälp

av Ivan i sista sekunden hejda Senay från att gå dit. Hon skaffar istället arbete på textilfabrik med svårtlöner. Detektiverna söker henne förgäves även där. Fabriksägaren hotar att ange henne om hon inte ger honom oralsex. Det gör hon.

Okwe finner en svårt sjuk afrikansk man på Sneakys kontor. Han upptäcker att mannen blivit opererad och att såret är infekterat. Med hjälp av Guo Yi stjälar han antibiotika åt mannen. Det visar sig att mannen sålt en njure till Sneaky som uppenbarligen sysslar med svart organhandel. I utbyte för njuren skulle mannen få ett engelskt pass. När Sneaky får reda på att Okwe är doktor försöker han få honom att arbeta med den illegala organhandeln – de behöver en ny operationsläkare. Den läkare Sneaky dittills använt sig av är inte skicklig nog. Okwe förstår nu hur hjärtat hamnat i toaletten – en organdonator dog på operationsbordet.

Senay står inte ut med sin situation på textilfabriken och överväger allvarligt att sälja en njure för att kunna åka till New York. När fabriksägaren än en gång försöker tilltvinga sig oralsex biter hon bokstavligen ifrån.

Sneaky försöker muta Okwe med både pengar och prostituerade, men han avböjer. Via kontakter tar Sneaky då reda på varför han flydde Nigeria. Okwe försöker hindra Senay att sälja sina organ till Sneaky. Hon håller på att avslöja sin kärlek till Okwe då han berättar för henne att han har en fru. I desperation går hon då till Sneaky och erbjuder honom sin ena njure. Han kräver även att få sex av henne och hon går motvilligt med på det. När han våldfört sig på henne avslöjar han att Okwe flydde Nigeria för att han är efterlyst för mordet på sin egen fru. När Okwe får veta att Senay skall opereras går han med på Sneakys förslag: Han ska sköta operationen eftersom det är det enda sättet att garantera att hon inte dör av ingreppet. När operationen skall gå av stapeln bjuder Okwe Sneaky på en öl preparerad med sömnmedel. När han somnat hjälps Okwe, Senay och Juliette åt att operera bort hans ena njure och överlämnar den till beställaren. Okwe och Senay har nu fått sina pass och åker till flygplatsen. Okwe berättar att hans fru mördats av regeringen som hämnd för att han inte ville gå deras smutsiga ärenden. Sedan beskyllde de honom för mordet så han tvingades fly. Men hans dotter finns kvar i Afrika och han måste nu åka hem till henne. Senay vill åka med honom, men de enas om att det inte är någon god idé. Innan de skiljs åt – hon för att flyga till New York, han till Lagos, viskar de "I love you" till varandra.

Brittisk underklassfilm

Efter en lång utflykt i Hollywood återvänder regissören Stephen Frears till samma tema som i genombrottsfilmen *Min sköna tvättomat* (1985): immigranternas situation i det samtida London. Den bild han tecknade av behandlingen av invandrare i åttiotalets Storbritannien var knappast någon idyll, men det är en betydligt hårdare och brutalare verklighet som möter dagens immigranter. Skillnaden består förstås mycket i att i den förra filmen handlade det om brittiska medborgare av utländsk härkomst, i *Dirty Pretty Things* är huvudpersonerna illegala invandrare utan några medborgerliga rättigheter, personer som officiellt inte finns. Med *Dirty Pretty Things* skriver han in sig i en lång brittisk tradition av socialrealistiska skildringar av den brittiska arbetar- och underklassens liv och problem, främst signerade Ken Loach och Mike Leigh. Deras filmer är emellertid i regel tragedier och invandrarna har intagit en

undanskynd plats bakom de infödda britterna. Så är det verkligen inte i Frears blandning av politiskt drama, thriller och kärlekshistoria. Här lyser infödingarna, de briter vi är vana att se på film nästan helt med sin frånvaro. Alla filmens huvdkaraktärer är invandrare och med undantag för de båda immigrationsdetektiverna återfinns etniska engelsmän bara i rena statistroller. Den vanliga skiljelinjen mellan infödd och invandrare har kompletterats med en andra, minst lika viktig distinktion: den mellan legal invandrare som trots diskriminering har vissa grundläggande medborgerliga rättigheter och illegal invandrare som inte har några rättigheter över huvud taget. Lägre går inte att komma, och det går inte heller att ställa några krav. Den som reste sig och höjde sin röst mot orättvisorna skulle omedelbart bli utvisad.

Människorna som inte syns

Det är en historia om ett London bakom kulisserna, en värld som huvudsakligen befolkas av människor som lever i samhällets sprickor. "How come I've never seen you before?" frågar mannen som tar emot Sneakys njure i slutet av filmen. "Because we are the people you never see.", svarar Okwe. De är människorna som inte syns, som inte får synas, för då skulle de bli utvisade. De lever på smulor från den rikes bord, men visar sig samtidigt vara oumbärliga för att få kugghjulen att snurra. Redan i inledningsscenen etableras Okwes osynlighet och underläge effektivt: han står på flygplatsen och erbjuder rese-närer taxi till city. Ingen ägnar honom någon som helst uppmärksamhet där han står likt en tiggare och ber om att få arbeta för dem. Till sist får han napp – de som åker med ser givetvis inte ut som infödda briter. Även om det i detta fall främst handlar om hur invandrarna ständigt blir osynliggjorda, kan man även tillämpa samma resonemang på social klass.

- Vi lägger märke till och kommer ihåg hur deltagarna i melodifestivalen ser ut, även om vi bara ser dem en enda gång och sedan aldrig mer. Men hur många av kassörskorna i snabbköpet känner vi igen? Städarna på skolan? Uteliggarna? Ser vi människorna tillräckligt många gånger känner vi förstås igen dem, men lägger vi i allmänhet deras utseende på minnet? Varför ser vi vissa människor men inte andra?

Samhället i samhället

Historien utspelar sig i en miljö som skiljer sig mycket från de Londonskildringar vi är vana vid; i de illegala invandrarernas underjordiska värld. Deras brist på rättigheter och avsaknaden av tillgång till välfärdssamhällets alla funktioner leder till att de lever i misär och utnyttjas av hänsynslösa arbetsgivare. Samtidigt skildrar Frears en solidaritet mellan de utslagna; de har en sak gemensam, de är oönskade i samhället och därför måste de hålla ihop för att klara sig, oavsett sina etniska skillnader. Vi ser hur inofficiella ekonomier, arbetsförmedlingar och till och med en alternativ sjukvård utvecklats för dem som står utanför välfärdssamhällets omsorg. De som lever på att utnyttja de illegala är de invandrare som lyckats skaffa sig uppehållstillstånd och därmed är "godkända" av det brittiska samhället. Många är de filmer som behandlat klassmotsättningar, konflikter mellan ursprungsbefolkning och invandrare eller mellan olika etniska grupper i samma miljö (t ex Spike Lees *Do The Right Thing*). Men Stephen Frears har valt att tona ner alla dessa källor till stridigheter och istället valt att låta medborgarskapet vara det

som särskiljer människor. Detta innebär paradoxalt nog att de etniska konflikterna döljs och förvandlas till en fråga som utslutande gäller vilka identitetshandlingar människor har.

Man skulle kunna se *Dirty Pretty Things* som en kritik av EU:s flyktingpolitik. För alla de oönskade immigranterna kommer från länder utanför den europeiska gemenskapen – de är afrikaner, asiater eller från östra Europa. Nationaliteter är inte lika viktiga längre. På samma sätt som invandrarna har delats in i två grupper: de med arbets- och uppehållstillstånd och de utan har världen delats upp i ”inne” och ”utanför”. När Senay skall få sitt falska pass är det viktiga inte vilken nationalitet hon väljer, bara det är ett land inom EU. Det är också medlemskapet i den europeiska rikemansklubben som ger henne inträdesbiljett till möjligheternas förlovade land på andra sidan Atlanten.

Som en direkt konsekvens av att de illegala invandrarna förvägras inträde i samhällsgemenskapen får de heller ingen egen identitet. De erkänns inte som individer och den enda möjligheten till ett liv som en fullvärdig medborgare är genom att skaffa sig ett förfalskat pass och därmed en ny identitet. För att lyckas skaffa sig detta måste de förneka sin härkomst och vilka de egentligen är. Det leder alltså till en personlig identitetslöshet: de har flytt sitt ursprung och egna traditioner har inga möjligheter att komma in i ett nytt samhälle. De lever i ett socialt vakuum och ett identitetsmässigt ingenmansland.

Kampen för att få ett pass är kampen för att få ett erkän-

nande och en mänsklig identitet. Senay har till och med tänkt ut vad hon skulle vilja heta i sitt nya pass – vem hon skulle vilja vara i sitt nya liv. Men det kostar att få en identitet som passar i England – och i det europeiska samväldet EU. När de normala karriärvägarna är stängda får de illegala ta alla de jobb som ingen annan vill ha. Jobb som alldeles uppenbart behöver utföras, men som ingen egentligen vill göra. Det ligger något paradoxalt i detta: att människor som kommer till ett nytt land utnyttjas för att utföra de smutsigaste sysslorna, de som medborgarna själva inte vill befatta sig med – men trots att de fyller denna funktion är de ändå inte är välkomna i landet.

- Senay skulle knappast ha fått uppehållstillstånd i Sverige bara för att hon inte ville bli som sin mamma. Men hon arbetar hårt och fyller en funktion i samhället. Borde hon ändå utvisas?

För att överleva tar de illegala invandrarna arbeten som är farliga, smutsiga eller obehagliga. Vad det gäller den prostituerade Juliette handlar det bildligen om att sälja sin kropp och för de som erbjuder sina egna organ i utbyte mot ett pass blir metaforen bokstavig. Är det värt det – de har ju inget att förlora och inget annat val än att kämpa vidare i ett liv i misär på samhällets skuggsida? Den amoraliske Sneaky lider inte av några moraliska betänkligheter utan förklarar att alla blir nöjda med hans arrangemang: han får vad han vill ha, pengar. De som köper organet får vad de vill ha, och den som ”donerar” det likaså; ett pass. Men någonstans haltar logiken.

- Det är olagligt att köpa och sälja mänskliga organ. Varför? Borde det vara tillåtet om donatorn ställer upp av egen fri vilja? Varför/varför inte?

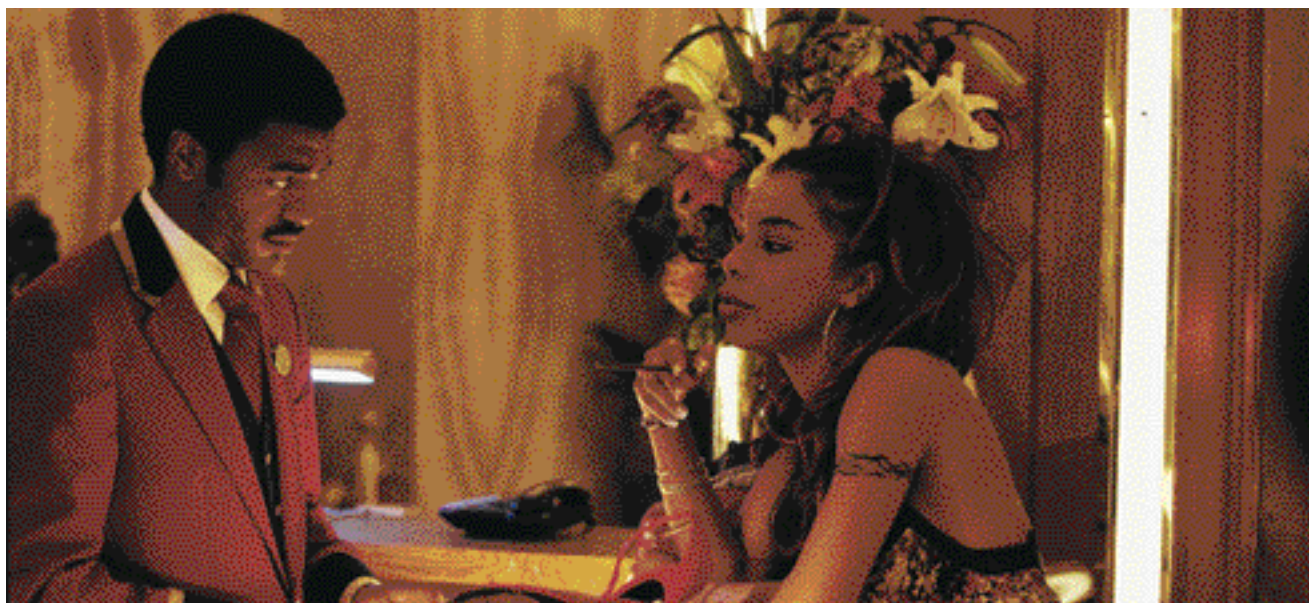
Kvinnosyn och sexualitet

Man kan ställa sig frågande till filmens inställning till sexualitet. Att Okwes jobbkompisar på taxistationen uppenbart drabbas av könsjukdomar efter att ha besökt prostituerade framställs som något komiskt. Juliette är en glad hora som på det stora hela är rätt nöjd med sitt jobb. Hon säljer alltså sex och får det hon vill ha – pengar – i utbyte. Samtidigt framställs de sexuella transaktioner som Senay genomför med fabriksägaren och med Sneaky som fasantfulla. Är det egentligen någon skillnad på dessa handlingar, eller handlar det mer om att de båda kvinnorna framställs med olika inställningar till sexuellt utnyttjande?

- Ivan, dörrvakten, köper faktiskt sex av Juliette varje månad då han fått lön. Detta har tydligen regissören överseende med, då han framställs om en bullrig och glad sjuver.

Juliette är prostituerad, en fallen kvinna, och uttrycker ingen ambition att bli något annat. Senay däremot är en ”oskyldig” kvinna, till och med oskuld. Är det kanske därför som det sexuella förtrycket framställs som värre?

- Hade det varit möjligt att framställa en horkund som inte var invandrare som högljudd och vulgär men innerst inne godhjärtad? Ursäktar vi Ivans beteende med att han själv är invandrare och därför befinner sig i en liknande situation av maktlöshet som Juliette? Ivan är visserligen en invandrare på samhällets botten, men trampar inte också han på Juliette när han köper sex?

Men vad är det för slags film?

Stephen Frears vill egentligen väldigt mycket på en gång. *Dirty Pretty Things* är ett socialrealistiskt politiskt samtidsdrama, det är en kärleksfilm och det är en ganska otäck thriller. Alla dessa bollar går inte riktigt att hålla i luften på en gång. Som thriller betraktat blir den snabbt förutsägbar och kärlekshistorien mellan Okwe och Senay hettar aldrig riktigt till. Det intressanta är hur Frears uppmärksammar den kanske mest utsatta gruppen i dagens Europa och förvandlar dem till huvudpersoner. Ibland verkar karaktärerna vara mer thrillerschabloner än flerdimensionella gestalter, men det kan vara intressant att fundera på hur de egentligen gestaltas.

- Okwe etableras snabbt som en genomgod person, trots att han illegalt smugit sig i landet och dessutom missbrukar narkotika (kat). Hur har filmmakarna gjort för att framställa honom i så positiv dager?

- Senay är ett klassiskt godhjärtat offer och en rätt typisk ”hjäلتinna” som måste ha hjälp av filmens manliga huvudperson för att klara sig. Men vad har hon egentligen fått för egna egenskaper?

- Filmen slutar med att de hämnas på Sneaky, en klassisk bad guy ur action/thrillergenren. Men varför måste de operera bort hans njure? De har fått sina pass och han är medvetlös. Går det att motivera deras behandling av Sneaky?

Filmens starkaste drivkraft är trots allt den bitvis svidande kritiken av vår behandling av utomeuropeiska invandrare, de som vi inte ser, som vi inte vill se och det kanske räcker så. Sina brister till trots är det en viktig film som vågar föra upp ett både aktuellt och brännbart problem till diskussion.

- Är det kanske viktigare att en film säger något aktuellt än att den är bra? Ska man ha större överseende med en films brister för att den säger något ”viktigt”? Motivera!

Anteckningar

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Produktionsuppgifter

Storbritannien 2002

Manus: Steven Knight

Regi: Stephen Frears

Musik: David Byrne, Christian Henson, Nathan Larson

Foto: Chris Menges

Klippning: Mick Audsley

I rollerna

Okwe – Chiwetel Ejiofor

Senay – Audrey Tautou

Sneaky (Juan) – Sergi López

Juliette – Sophie Okonedo

Guo Yi – Benedict Wong

Ivan – Zlatko Buric

Tekniska uppgifter

Längd: 97 min

Format: 1:1,85

Ljud: Dolby SR

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 26 september 2003

Distribution

Sandrew Metronome, Box 5612, 114 86 Stockholm Tel. 08-762 17 00, fax 08-10 38 50 www.sandmet.com